

כמותו.

מאי דרוש? כלומר, היכן מצאו פתח להתיר השבועה שנשבעו אבותיהם?

אלא חמשה עשר באב מאי היא?

אלא דרשו, "ממנו" ולא מבנינו.

אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבא זה בזה⁽¹⁸⁵⁾. שבאותו יום כלה דור באי הארץ שנאסרה עליהם הסבת הנחלה משבט לשבט, והותרו להנשא למי שיחפצו.

רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן: יום שכלו בו מתי מדבר⁽¹⁸⁶⁾.

מאי דרוש? מהיכן דרשו להתיר?

דאמר מר, עד שלא כלו מתי מדבר לא היה קכא-ב דיבור עם משה פה אל פה כבתחילה, אלא אם הוזקק לדבר היה מדבר על ידי מלאך, או באורים ותומים.

מדכתיב, "זה הדבר", ודרשינן, דבר זה לא יהא נוחג אלא בדור זה. כדלעיל.

שנאמר, "ויחי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם", וסמיך ליה, "וידבר ה' אלי לאמר", אלי היה הדיבור⁽¹⁸⁷⁾.

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שהותר שבט בנימן לבא בקהל.

עולא אמר: יום שביטל בו הרשע בן אלה פרדסאות [שומרים] שהושיב ירבעם על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל.

דכתיב, "ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר, איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה". ובחמשה עשר באב כלה אותו דור שנשבע שלא יתנו מבנותיהם לבני בנימן.

ט"ו באב, אמרו, ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו. ועשו משתה ושמחה ויו"ט. ובתוספות הרבו להקשות על מדרש זה, ופרשוהו — שלא מתו כל אותם הראויים למות בשנה האחרונה, אלא ריחם עליהם הקב"ה, ונשתירו מהם כחמשה עשר אלף איש. [אי נמי, בתחילה נגזר למות גם על בני עשרים בצמצום, ולבסוף ריחם עליהם הקב"ה ולא מתו אלא אותם שהיו בשעת הגזירה לכל הפחות בני עשרים וחודש]. ולכן לא נתיחד הדיבור עד השנה הבאה, כיון שהיו בצער כל אותה שנה, שחששו שמא ימותו.

בתמוז לבקש רחמים אחר חטא העגל, וירד בכח' אב, ופסל את הלוחות השניים, וחזר ועלה בכט' אב ועמד בהר עוד ארבעים יום, ובי' בתשרי הוא יום הכיפורים, נתרצה המקום בשמחה לישראל, ואותו היום ירד משה והלוחות בידו.

185. הכי קים להו לחכמים שכלו באי הארץ באותו יום. רשב"ם.

187. דמצי למכתב, "ויאמר ה' אלי", כדכתיב לעיל מיניה. אי נמי מדסמיך ל"ויחי כאשר תמו", משמע שהיה אז דיבור מיוחד. רשב"ם.

186. הרשב"ם הביא בשם מדרש איכה: בכל ערב תשעה באב היו יוצאין לחפור קברים, וישנים בהם, ולמחרת בבקר היו נמצאים כחמשה עשר אלף מהם מתים. כך במשך ארבעים שנה. ובשנה האחרונה עשו כך, ולא מת אף אחד, אמרו, שמא טעינו בחשבון, והמתינו עד אמצע החודש, שהתמלא הירח, כיון שהגיע

רב מתנה אמר: יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה.

דאמר רב מתנה: אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו כיבנה לומר ברכת הטוב והמטיב בברכת המזון.

הטוב, שלא הפריחו.

והמטיב, שנתנו לקבורה.

ולכן שמחו באותו היום, על שזכו לקבורה ולא הסריחו.

רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו: יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה. כדלהלן, והיו שמחים על שהשלימו מצוה חשובה זו (188).

הגמרא מביאה את המקור לכך שהיו פוסקים לכרות עצים למערכה בטו' באב:

תניא: רבי אליעזר הגדול אומר, ביון שהניע חמשה עשר באב, תשש כחה של חמה (189), ושוב אינה מיבשת את העצים כל צרכם, ונשאר בהם לחלוחית המעלה עשן, ותולעים, ולכן שוב לא היו כורתין עצים למערכה.

אמר רב מנשה, וקרו ליה "יום תבר מגל". כלומר, יום שבירת הקרדומות. שאין בהם עוד צורך לחטוב עצים.

מכאן ואילך, כיון שהיום הולך ומתקצר, מאן דמוסיף על לימודו בלילה, יוסיף להאריך ימים.

ומי שאינו מוסיף, יסיף.

מאי יסיף?

תני רב יוסף, תקבריה אמה. כלומר, ימות בחצי ימיו ר"ל.

תנו רבנן (190): שבעה אנשים קפלו [כלומר הקיפון] את כל העולם כולו: מתושלה ראה את אדם הראשון.

שם ראה את מתושלה.

יעקב ראה את שם.

עמרם אבי משה ראה את יעקב.

אחיה השילוני ראה את עמרם.

אליהו ראה את אחיה השילוני.

ועדיין קיים. נמצא, ששבעת האנשים הללו הקיפו את העולם מתחילתו ועד סופו.

ומקשה הגמרא: וכי אחיה השילוני ראה את עמרם?

189. צריך באור: איך תלוי כח החמה בחדשים שלנו שהם חדשי לבנה?

ושמא יש לומר, דרוב הפעמים הוא בט"ו באב, וקבעו זמן שוה לכל השנים על פי הרוב. קובץ שעורים (שסט).

190. משום דמייירי ביהושע וכלב לקמיה, נקט לברייתא זו כאן.

188. רשב"ם. וברבינו גרשום כתב, שהיו שמחים משום שמכאן ואילך יעסקו רק בתורה ולא יפסיקו מתלמודם למצות עשה.

ומוכח מדבריו, שעדיף ללמוד תורה, מאשר לעסוק במצוה עוברת. אע"ג שכל מצות עשה דוחה לימוד תורה. ועיין בענין זה בט"ז (יו"ד רנא, ו).

שנולד במדבר, ולא היה משבט לוי?

אלא אמר רב אחא בר יעקב, לא נגזרה גזירה לא על פחות מבן עשרים ולא על יתר מבן ששים.

לא על פחות מבן עשרים, דכתיב 'מבן עשרים שנה ומעלה'.

ולא על יתר מבן ששים, גמר 'ומעלה' הנאמר כאן, מ'ומעלה' הנאמר בערכין.

מה להלן יתר מבן ששים כפחות מבן כ', אף כאן יתר מבן ששים כפחות מבן עשרים.

הגמרא חוזרת לדון כיצד נתחלקה הארץ:

איבעיא להו, [הסתפקו בני הישיבה]: האם ארץ ישראל לשבטים איפלוה, כלומר, התחלקה ליב' חלקים שוים, ואח"כ כל שבט ושבט חילק את נחלתו לפי אנשיו, או דלמא לפי קרקף גברי איפלוה, והיו כולם שוים בחלוקה (191)?

ופשטיגן: תא שמע הרי נאמר בתורה קכב-א (במדבר כו,גו) "על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט".

כלומר, כל השבטים נוטלים חלק בשוה, בין שבט שיש בו מעט אנשים, ובין רב אוכלוסין. ונמצאו חלקי בני שבט הקטן מרובין משל הגדול.

ועוד תניא בברייתא בהדיא, שארץ ישראל נתחלקה לפי שבטים, "עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, [לקמן

והא כתיב כיוצאי מצרים, "ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון" ואחיה השילוני היה מיוצאי מצרים?

אמר רב המנונא: לא נגזרה גזירה על שבטו של לוי.

דכתיב, "במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה".

מי שפקודיו מבן עשרים. יצא שבטו של לוי שפקודיו מבן שלשים.

ומקשה הגמרא: וכי משאר שבטים לא עייל [האם לא נכנסו לארץ אנשים נוספים משאר השבטים מלבד יהושע וכלב]??

והתניא, יאיר בן מנשה, ומכיר בן מנשה, נולדו בימי יעקב, ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ.

שנאמר, "ויכו מהם אנשי העי כשלשים ושישה איש".

ותניא, שלשים ושישה ממש דברי רבי יהודה.

אמר לו רבי נחמיה: וכי נאמר "שלשים ושישה"? והלא לא נאמר אלא "כשלשים ושישה"?

אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין.

נמצא שיאיר בן מנשה נכנס לארץ אע"פ

191. וקשה אם כן מאי נפקא מינא בהא ד"אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לוי"? ועיין קובץ שיעורים (שסט).

אי נמי, משום דאיירי לעיל דמוסיף יסיף, ובא להודיענו שאלו שבעה, מתוך שצדיקים היו ועסקו בתורה חיו כל כך. רשב"ם.